

Výchova a vzdělávání ve středověku

Michal Šimáně

simane@mail.muni.cz

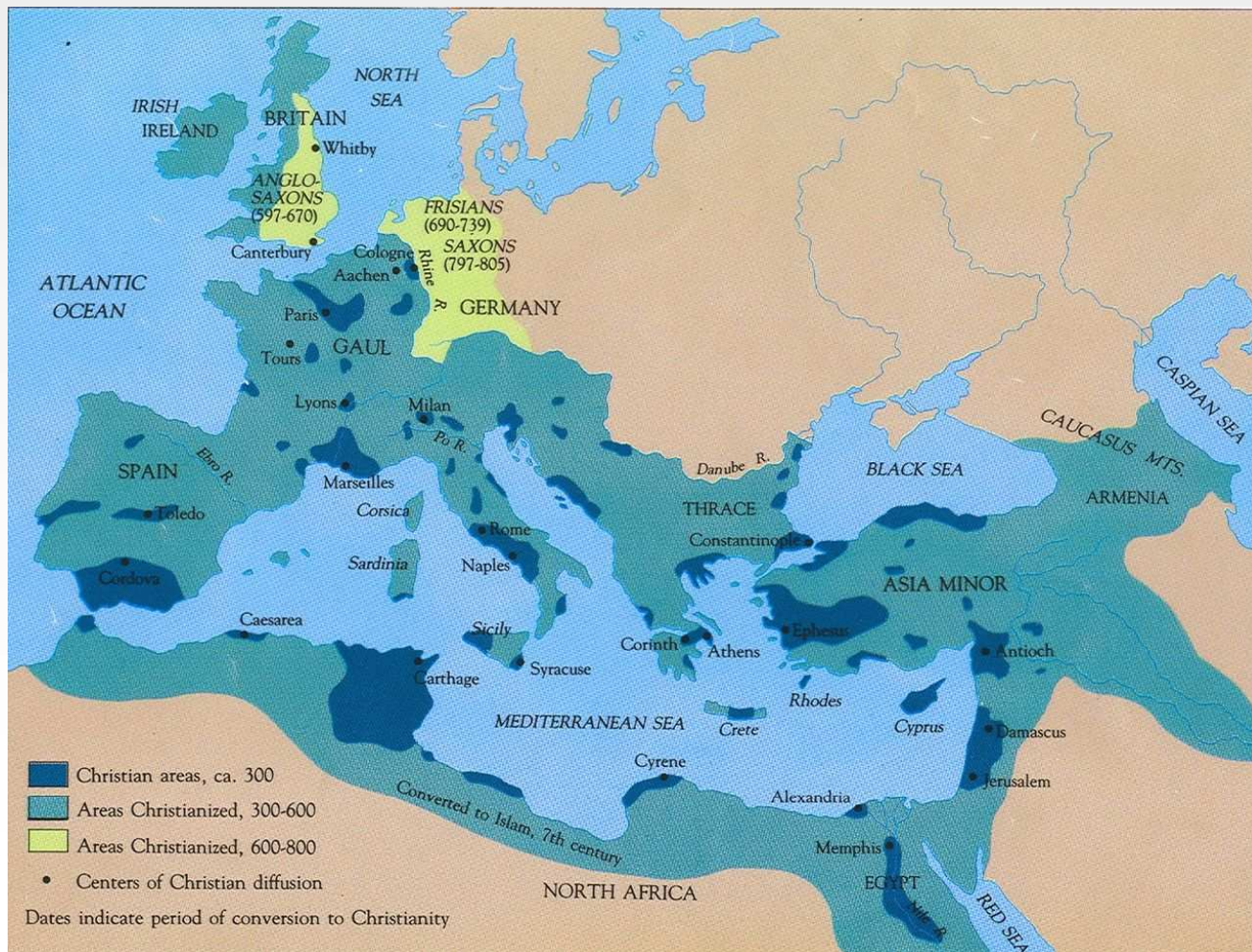
Ústav pedagogických věd

Filozofická fakulta Masarykovy univerzity

www.phil.muni.cz/wupv

Důležitá data

- **311** – Toleranční edikt
- **313** – Edikt milánský
- **380** – křesťanství státním náboženstvím Říma
- **6. st.** – Corpus Iuris Civilis (císař Justinián)

První křesťanské školy

- **Školy katechetské** (pol. 2. st. po Kr.)
 - Alexandrie, Antiocheia, Edessa
 - Příprava učitelů a kněží
 - Obsahem náboženství a nauky spjaté s náboženstvím (např. počítání křesťanských svátků)

Klášterní školy

- Souvisí s rozšiřováním klášterů (cca 4. st. po Kr.)
 - První v Hippo Regiu (r. 396, dnešní Alžírsko)
- První teoretici zabývající se otázkami výchovy:
- **Sv. Jeroným a sv. Augustin**
 - Obsahem vzdělávání vedle *písma* i *sedmero svobodných umění*
 - Snaha o smíření pohanské vědy s biblí
- **Benedikt z Nursie** (přelom 5. a 6. st.)
 - Zřídil při klášteře na Monte Cassinu první školu.

-
- Kláštery měly význam kulturní, hospodářský i politický
 - <http://www.youtube.com/watch?v=XjTEem10hKbs>

- Rozmach klášterních škol za **Karla Velikého** (druhá polovina 8. st.)
- Souvisí s **Alcuinem z Yorku**
 - Vybudoval vzornou školu v Cáchách (Schola palatinae)
 - Určena pro děti císaře, šlechticů
 - Obsahem: *teologie a sedmero svobodných umění*; vyučovacím jazykem byla *latina*

- **Hrabanus Maurus**

- Žák Alcuina
- Hlásal, že kněz má mít vzdělání v teologii i ve vědách světských + má vést počestný život

Katedrální školy

- Školy zakládáné při **biskupských stolcích** (cathedra)
- Sloužily pro výchovu světských kněží (diecézních)
- Na začátku 9. st. Církevní sněm v Cáchách nařizoval vznešeným rodinám povinnost posílat děti do těchto škol.

- Obsahem: *sedmero svobodných umění* => ovšem **všechny disciplíny podřízeny náboženství**

Sedmero svobodných umění ve středověku

■ Gramatika

- prostřednictvím gramatiky se podařilo udržet kontakt s klasickou latinou a přetlumočit toto bohatství modernímu člověku
- žáci se učili z paměti žalmům, o obsah se nestarali, čtení i psaní latinsky

■ Rétorika

- sepisování listů a listin, zákl. znalost zákonů

■ Dialektika

- logika+ nauka o středověkém řečnictví
- většina žáků končila tímto triviem

Sedmero svobodných umění ve středověku

■ Aritmetika

- počítání na prstech + počítací tabulky

■ Geometrie

- Eukleidovské poučky
- znalosti přírodovědné, zeměpisné, lékařské

■ Astronomie

- výpočet církevních svátků

■ Músika

- praktická výuka, vždy pro potřebu kostelního zpěvu

Sedmero svobodných umění ve středověku

- Ve cca 12. století se dosavadní školský rámec sedmera rozpadá
- **fyzika** – zde dnešní mineralogie, zoologie, nauka o rostlinách či stromech
- **mechanika** – učilo se zacházení s kovy, dřevem, mramorem, zpracování tkanin
- **ekonomika** – „o lidech“, o úřadech, nařízeních atd.

Metoda a kázeň

- žáci v polokruhu okolo učitele, ten pouze předříkával a diktoval, žáci po něm opakovali a zapisovali – **především cvičení paměti** (memorování)
 - **Kázeň velmi tvrdá**, bití na denním pořádku a za každou maličkost
 - tělesně trestáni i nižší učitelé od svých nadřízených
 - existovala i **zábava**: žáci mohli hrát kostky, zápasit, běhat, závodit, házet kameny
-
- **Hlavní problémy těchto škol**: nedbání potřeb reálného života, vyloučení vzdělání v mateřském jazyce a opomíjení tělesné kultury

Rytířská výchova

- Vývoj v souvislosti s křížovými výpravami (od 11. st.)
- Měla připravovat bojovníka odhodlaného „bez bázně a hany“ hájit zájmy svého pána, země a církve

Rytířská výchova

- **System výchovy:**
- 0-7 let – mladý šlechtic vychováván v rodině (poslušnost, zdvořilost), úcta ke starším
- 7-14 let: **páže** – vstupuje do služeb vladaře nebo rytíře
- 14-21 let: **panoš/zbrojnoš** – osvojuje si zdvořilé chování a znalost válečnictví (následovali své pány jako stín, nosili mu zbraň, ošetřovali koně, chystali jídlo...)
- 21 let: **pasován na rytíře**
- Analogicky k sedmeru i u rytířů existuje tzv. **sedmero rytířských ctností**

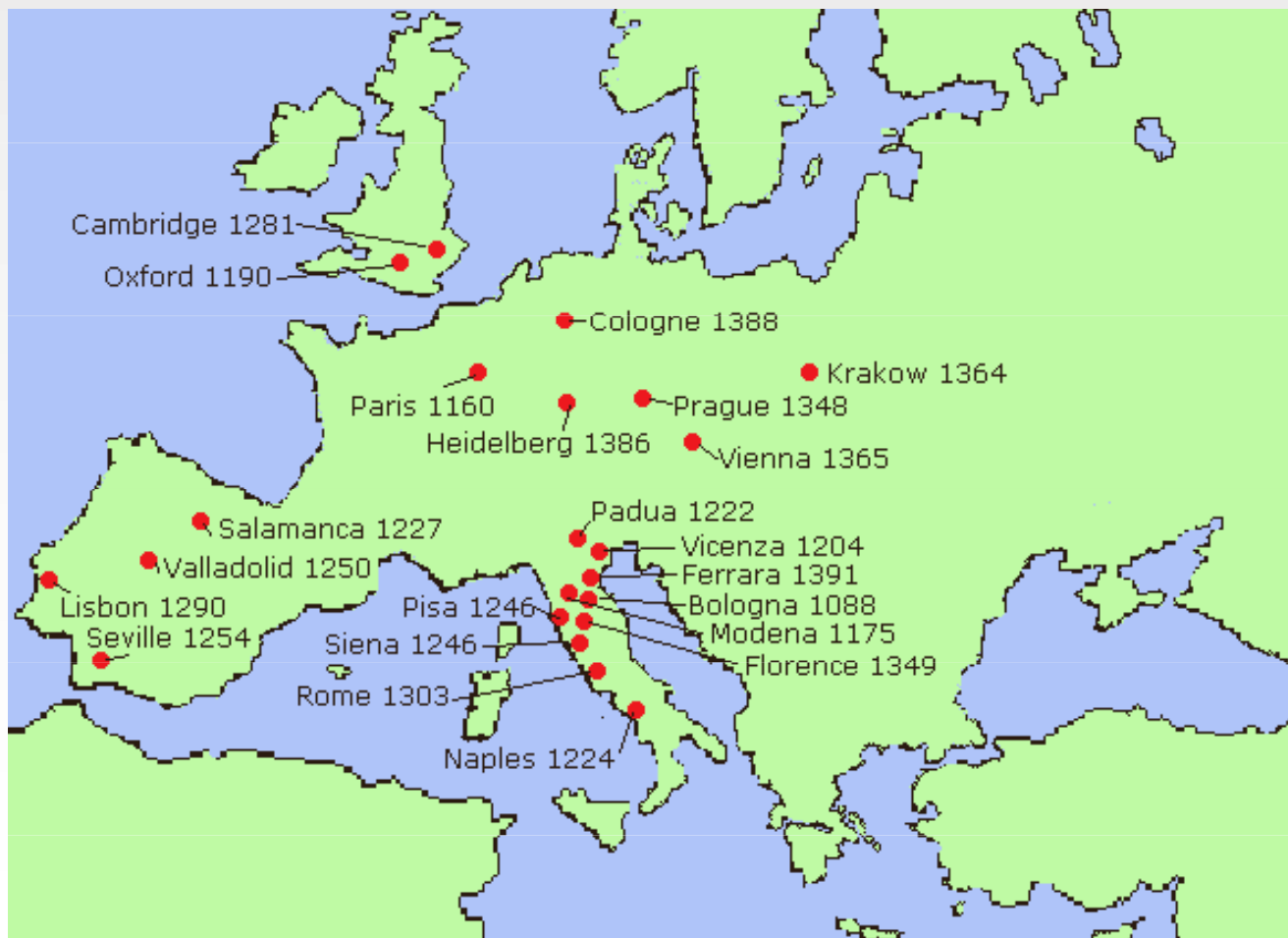

Výchova šlechtických dívek a venkovského dorostu

- **Šlechtické dívky** vyučovány domácími duchovními, nebo mnichy v klášterech
 - Obsahem: čtení, psaní, znalost modliteb a žalmů, někdy i počátky latiny a sedmera svobodných umění; učily se též ručním pracím, hudbě a zpěvu
- **Venkovský dorost** si osvojoval v rodině zemědělské znalosti a pracovní zkušenosti
 - Tělesnou zdatnost rozvíjely i lidové tance a hry
 - Na poučení venkovského lidu bylo zaměřeno kázání potulných mnichů, či kázání v kostelech
 - Jiné vzdělání se jim nedostávalo

Středověké univerzity

- 12. –14. st. je dobou vzniku a rychlého rozšíření evropských univerzit
- doba: **Normané** se usadili; především v **Itálii** se rozvíjejí města jako střediska obchodu, řemesla a kultury; **Španělsko** – země kulturní pod nadvládou Maurů – odtud se šíří do Evropy znalost Aristotela; **křižáci** vracující se ze Sv. země přináší s sebou řadu nových poznatků a zkušeností

Středověké univerzity

- vznikaly mimo tehdejších biskupských a klášterních škol – ty už v tomto období neodpovídaly potřebám doby
- vznikaly právě na místech dožívajících církevních škol
- **seskupení učitelů a žáků** - sdružovali se k obraně společných zájmů, aby společně promýšleli nové názory a podněty, jež přinesly např. objevené (znovuobjevené) aristotelské texty nebo Justiniánův (+565) Corpus iuris civilis

Universitas magistrorum et scholarium (Schola universalis)

- Univerzitní společenství se vytvářelo za spoluúčasti všech sociálních skupin obyvatelstva, **sociální původ studentů zde**

Středověké univerzity

- Univerzity produkovaly novou společenskou vrstvu, novou elitu, ta zasahovala téměř do všech oblastí života
- **akademické hodnosti** znamenaly výraznou společenskou prestiž
- Dělení univerzit podle obsahu vzdělávání:
 - **4 fakulty:** *artistická* (základní, všeobecná), právnická, medicínská (odborné), teologická
 - **artistická fakulta** byla „přípravkou“, předstupněm fakult odborných, studovalo se zde úplné trivium a kvadrivium, postupně stále více se učila dialektika a studium aristotelských spisů na úkor jiných věd
 - Na ostatní fakulty chodilo málo studentů, většinou končili po artistické nebo už během ní

Středověké univerzity

- studium se dělilo na **semestry**
- **profesoři neměli vymezené své obory** – museli umět přednášet o všem (polyhistori), později se scházeli před začátkem školního roku a rozdělovali si, co kdo bude učit
- v čele fakulty – děkan
- v čele jednotlivé národnosti – prokurátor
- v čele univerzity – rektor, k ruce univerzitní rada
- rektori: na italských u. to býval student, středoevropských u. spíše mistři

Literatura ke studiu

- Le Goff, J. (1999). *Intelektuálové ve středověku*. V Praze: Karolinum.
- Le Goff, J. (2005). *Kultura středověké Evropy*. Praha: Vyšehrad.
- Riché, P., & Verger, J. (2011). *Učitelé a žáci ve středověku*. V Praze: Vyšehrad.
- Spunar, P. (1995). *Kultura středověku*. Praha: Academia.

**Děkuji za
pozornost.**